

GEÇERLİ PARA BİRİMİNİN DOĞRU BELİRLENMESİNİN ÖNEMİ: FİNANSAL RASYOLAR KULLANILARAK BİR ÜRETİM İŞLETMESİ UYGULAMASI

THE IMPORTANCE OF DETERMINING THE FUNCTIONAL CURRENCY: A PRODUCTION BUSINESS CASE USING FINANCIAL RATIOS

Çağla DEMİR PALI^{ID}

Öz

Türkiye’de faaliyet gösteren işletmeler muhasebe kayıtlarını Türk Lirası (“TL”) cinsinden yapmakla yükümlü olup çeşitli resmî kurumlara olan bildirimlerini de TL olarak yapmaktadırlar. Ancak işletmelerin yerel para birimi dışındaki döviz cinslerinden de işlem yapmalarının bir sonucu olarak farklı döviz cinslerinin finansal tablolara yansımaları söz konusu olmaktadır. Türkiye Muhasebe Standartları/Türkiye Finansal Raporlama Standartları’nı (“TMS/TFRS”) uygulayan ve yerel para birimi cinsi dışındaki bir döviz cinsini yoğun kullanan işletmeler, TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri’ni de dikkate alarak işletme için “geçerli para birimi”ni belirlemekle ve finansal tablolarını bu para biriminden hazırlamakla yükümlüdürler. Geçerli para biriminin belirlenmesi işletme faaliyetlerinin yoğun olarak hangi döviz cinsinden gerçekleştiğine dayanır. Geçerli para biriminin işletme faaliyetlerini doğru bir şekilde yansıtmaları, sunulan finansal bilgilerin doğru yorumlanmasına ve işletme performansının doğru bir şekilde raporlanmasına imkan tanımaktadır. Çalışmanın amacı geçerli para biriminin önemini vurgulamak ve geçerli para birimi kullanılmaması durumunda işletmelerin likidite, karlılık ve borç ödeme güçlerine ilişkin rasyoların yanıltıcı sonuçlar doğurabileceğine dikkat çekmektir.

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren ve geçerli para birimi Euro olan bir işletmenin karlılık, likidite ve borç ödeme gücü oranları hem TL hem de Euro cinsinden finansal tabloları kullanılarak hesaplanmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Gelir tablosu kalemleri kullanılarak hesaplanan oranların dönem içerisinde gerçekleşen döviz cinsi işlemlerden kaynaklanan kambiyo karları ve zararları dolayısıyla iki para biriminde farklı sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Bu karların ve zararların kümülatif etkisini taşıyan özkaynaklar kalemi de benzer şekilde iki para biriminde farklı sonuçlar verdiği için, özkaynaklar kullanılarak hesaplanan

* **Sorumlu Yazar:** Dr. Öğr. Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, cagla.demir@yeditepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5859-7706.

To cite this article: Demir Pali, Ç. (2025). Geçerli para biriminin doğru belirlenmesinin önemi: Finansal rasyolar kullanılarak bir üretim işletmesi uygulaması. *Journal of Research in Business*, 10(1), 262-280. DOI: 10.54452/jrb.1647236.

oranların da farklılaştığı görülmüştür. Bilanço unsurlarının TL'den Euro'ya çevriminde öncelikle parasal ve parasal olmayan kalemler şeklinde bir ayırım yapılmaktadır. Daha sonra parasal kalemler dönemsonu kuru kullanılarak Euro'ya çevrilirken, parasal olmayan kalemler tarihi kurla çevrilmektedir. Bu nedenle oranlarda kullanılan kalemlerin parasal veya parasal olmayan olmasına göre sonuçlar değişmektedir. Sadece parasal kalemlerden (ya da az oranda parasal olmayan kalem yer alan) tutarlardan elde edilen oranlar iki para birimi arasında farklılaşmazken, tarihi kurlar kullanılarak çevrimi yapılan unsurların kullanıldığı oranlarda farklılaşma olduğu bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: TMS 21, kur değişiminin etkileri, finansal oranlar, geçerli para birimi

JEL Sınıflandırılması: M40, M41, M49

Abstract

Entities operating in Turkey are required to keep their accounting records in Turkish Lira and present their financial statements to various official institutions in TL. However, different currencies are used in financial statements since entities conduct transactions in currencies other than the local currency. Entities implementing the Turkish Accounting Standards/Turkish Financial Reporting Standards ("TAS/TFRS") that use a different currency other than the local are required to determine the "functional currency" for the entity, considering TAS 21 Effects of Changes in Foreign Exchange Rates, and prepare their financial statements in this currency. The functional currency is based on the currency in which the business activities are intensively carried out. Using the accurate functional currency for business activities enables fair interpretation of the financial information presented and the correct reporting of business performance. The study aims to emphasize the importance of the functional currency and draw attention to the fact that if the functional currency is not used, the ratios regarding the liquidity, profitability and solvency of the companies may produce misleading results.

In this study, the profitability, liquidity, and solvency ratios of an entity operating in Turkey, whose valid currency is the Euro, were calculated using both TL and Euro financial statements, and the results were compared. It was determined that the ratios computed using income statement items yielded different results in the two currencies due to the exchange differences arising from foreign exchange transactions realized during the period. Since the owners' equity items carry the cumulative effect of exchange profits and losses, it has been observed that the ratios calculated using equity also differ between the two currencies. Initially, the monetary and non-monetary items are distinguished when converting the balance sheet elements from TL to Euro. After that, the monetary items are converted to Euro using the end-of-period exchange rate, while the non-monetary items are converted using the historical exchange rates. Thus, the results change depending on whether the items used in the ratios are monetary or non-monetary. While the ratios obtained from amounts that are only monetary items (or that contain a small amount of non-monetary items) do not differ between the two currencies, there are differences in the ratios where the elements converted using historical exchange rates are used.

Keywords: TAS 21, effects of changes in foreign exchange rates, financial ratios, functional currency.

JEL Classification: M40, M41, M49

Extended Summary

Entities in Turkey must keep their accounting records in local currency (TL) but can also have foreign currency transactions. They carry out various foreign currency transactions for reasons such as purchasing and selling goods or services in different currencies or having investments in other countries. Even if these transactions are in foreign currency, they are transferred to accounting records in TL, and exchange rate changes create exchange rate profits and losses.

Entities that prepare their financial statements under TAS/TFRS must consider TAS 21 and evaluate the functional currency of the business while preparing their financial statements under TAS/TFRS,

even though they keep their official records in TL. If the functional currency, *the currency of the primary economic environment in which the entity operates*, differs from the local currency, the entity's financial statements must be prepared according to this unit.

This study used data from a Turkish manufacturing business as a case study. When the business's activities, which keep its records in TL, were examined, the functional currency was determined as Euro. Then, the financial ratios related to profitability, liquidity, and solvency were calculated and compared using the data in the financial statements in Euro and TL.

When the literature on functional currency was examined, no research was found on how functional currency affects financial ratios. However, some studies on the subject were found, which are briefly summarized below.

Yücel, Adiloğlu, and Öz (2024) examined the companies listed in BIST 100 whose functional currency is a foreign currency other than TL. In the research, which included the reasons for determining the functional currency of these companies, they gave an example and discussed which currency the financial statements should be prepared.

Gergerli (2021) compared the financial results prepared in TL of a company operating in Turkey's animal feed production sector. The company used the US dollar ("USD") extensively. The financial statements were first converted to the functional currency and then back to TL. The results were then compared.

Çayırılı (2020) examined TMS 21 and explained the functional currency conceptually.

Khil, Park, and Han (2020) evaluated the exchange rate risk of transportation and manufacturing companies operating in Korea within the framework of the functional currency and examined the differences in foreign currency conversion.

Deniz (2018) examined Pegasus Airlines' reporting in the functional currency, the US Dollar, instead of TL.

Atılğan Saridoğan (2016) examined the effect of functional currency selection on financial performance by converting financial statements into functional currency and converting them into reporting currency.

Revsine (1984) explained the basics of functional currency selection with three examples.

As a result of this research, it was observed that if income statement items or balances were used in the calculation, different results were observed in the two currencies. It was concluded that this situation was due to the exchange profit or loss amounts arising from converting the transactions to TL. Since the exchange rate effect, which also affects the income statement results, cumulatively affects the equity balances, it has been observed that different results emerge in the ratios calculated using the equity amount in terms of the two currencies.

However, it has been determined that the difference in the balance sheet items is relatively small. Since the company operates in Turkey, it keeps its records in TL but converts them to Euro during the financial statement preparation process at the end of the period. During this conversion, the balance sheet items are primarily divided into monetary and non-monetary items. While monetary items are converted using the end-of-period exchange rate, non-monetary items are converted using the historical exchange rate. In ratios calculated using the balances consisting mainly of monetary items, there is no difference between the ratios in Euro and TL (since both the numerator and denominator are converted with the same exchange rate). However, differences are observed between the results of the currencies in ratios where non-monetary items are used.

Another issue identified in the study is the effect of exchange rate changes during a period on the difference between the ratios in TL and Euro. In years with high exchange rate movements, such as 2023, the difference between the results of the two currencies is higher, while in years with less exchange rate movements, such as 2022 and 2020, the ratio calculations are lower. The main reason for this situation is the exchange rate gains and losses incurred in transactions during the periods. In the study, only four years of data from an entity were compared, and different entities were not examined, which is one of the study's limitations. In this entity, the Euro was determined as the functional currency due to the intensive use of the Euro in both raw material purchases and sales, as well as the high amount of bank debts in the Euro. Investigating whether similar results would be obtained in entities with different transaction and debt composition can be conducted in the future and would benefit the literature.

1. Giriş

İnsanların farklı ülkelere seyahat etmeye başlaması, farklı para birimlerinin el değiştirmesini başlatmıştır (Gray, 1983). Yıllar içerisinde yapısı değişen ve artan bu el değiştirme, son yıllarda uluslararası ticaretin gelişmesi, yatırım ve finansman faaliyetlerindeki artışlar gibi nedenlerle işletmelerin çok sayıda yabancı para birimleriyle iş yapmalarına neden olmuştur. Döviz kurları ülke ekonomileri üzerinde en etkili olan fiyatlardan birisi olduğu için kurlardaki değişimlerin uluslararası işlemler yapan şirketlerin performansları üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Bu nedenlerle yabancı para cinsinden işlemlerin muhasebeleştirilmesi giderek daha önemli hale gelmiştir (Bogicevic, 2013; Bazaz ve Senteney, 2001; Bartov ve Bodnar, 1995).

1931 yılından beri farklı para birimlerinin muhasebeleştirilmesinde kullanılacak yöntemler konusunda çalışmalar, araştırmalar, incelemeler yapılmış ve bu işlemlerin ölçümü ve raporlanması konusunda yöntemler geliştirilmeye başlanmıştır. Enflasyon, jeopolitik olaylar ve diğer faktörler döviz kurlarının dalgalanmasına neden olarak hem gerçekleştirmiş hem de gerçekleştirilmemiş kur farkı kayıp veya kazançları yaratmakta ve mesleki hedefler, kamunun bilgi ihtiyacı gibi nedenlerle yabancı para cinsinden işlemlerin ölçümü konusundaki arayışlar hala devam etmektedir (Gray, 1983). Değişen iş yapış şekilleri de yeni çözümler aranmasına neden olmaktadır.

Duangploy ve Owings (1997) United Parcel Service'i ("UPS") örnek olarak gösterip şirketin 200'den fazla ülkede faaliyet gösterdiğine, bu tür çok uluslu işletmelerde bir işlem dolayısıyla ikiden çok para biriminin kullanılabileceğine dikkat çekmişlerdir. Bir para biriminde gerçekleşen işlem, başka bir para biriminde kayıt altına alınabilir. İşlemden kaynaklanan ödeme/tahsilat üçüncü bir para biriminde yapılabilir ve dördüncü para biriminde raporlanabilir. Çok uluslu şirketlerde bu ve benzeri işlemler günlük, olağan işlemler arasındadır.

İşletmeler yaptıkları işlemler, operasyon yürüttükleri ülkeler veya farklı ülkelerdeki ilişkili taraflar için yaptıkları raporlamalar nedeniyle farklı para birimlerini kullanmakta ve finansal tablolarında bu para birimlerindeki değişikliklerin etkilerini de yansıtmak durumunda kalmaktadırlar. Türkiye'de faaliyet gösteren işletmeler defterlerini Türk Lirası ("TL") cinsinden tutmaktadırlar. Bu nedenle yaptıkları yabancı para cinsinden işlemleri işlem günü kuruyla TL'ye çevirerek kaydetmektedirler. Daha sonra gerçekleşen ödeme/tahsilat da eğer yabancı para cinsinden ise yine o günkü kurla TL'ye çevrilmektedir. Döviz cinsinden tutar aynı olsa dahi kurlardaki değişimden kaynaklı olarak TL karşılığı değişebilmektedir, bu tür değişimler ise kambiyo karı ve zararı tutarları muhasebeleştirilmektedir.

Kurlardaki değişimlerin az olduğu dönemlerde kur farkı değişimlerinin etkisi görece az olabilir ancak kurların çok hareketli olduğu dönemlerde, yüksek bakiyeli işlemler çok yüksek tutarda kur farkı geliri/gideri yaratabilmektedir. Bu tür durumlarda kurlardaki değişimlerden doğan kur farkı kazanç ve kayıpları işletmelerin kar hesaplamalarında önemli değişiklikler yaratabilmektedir. Faaliyetlerinden kar eden işletmelerin kur farkları nedeniyle dönem zararı raporlaması ya da kur farkı kazançları nedeniyle faaliyet zararı olan işletmelerin dönem karı raporlamaları mümkün olabilmektedir.

Bu tür yanıltıcı sonuçları engellemek için Türkiye Muhasebe Standardı 21 Kur Değişiminin Etkileri'nde işletmelerin *"faaliyet gösterdiği temel ekonomik çevrenin para birimi"* olarak tanımlanan geçerli para birimine göre raporlama yapması gerekliliğine yer verilmiştir. Böylece işletmeler yoğun olarak kullandıkları yabancı para birimindeki değişimlerden kaynaklanan, yanıltıcı kar veya zarar kaydı yapmayıp kullanıcılara doğru bilgi sunabileceklerdir.

Çalışmanın amacı geçerli para biriminin önemini vurgulamak ve geçerli para birimi kullanılmaması durumunda işletmelerin likidite, karlılık ve borç ödeme güçlerine ilişkin rasyoların yanıltıcı sonuçlar doğurabileceğine dikkat çekmektir. Bu amaçla çalışmada geçerli para birimi Euro olan bir işletmenin TL ve Euro finansal tabloları üzerinden hesaplanan likidite, karlılık ve borç ödeme gücüne ilişkin finansal oranları karşılaştırılmış ve farklar ortaya konmuştur. Böylece geçerli para birimine uygun raporlama yapmasaydı işletmenin sunacağı bilgilerin nasıl farklılaşacağı kanıtlarla sunulmuştur.

2. Literatür Taraması

Geçerli para birimi kullanımı üzerine yayınlar incelendiğinde, geçerli para birimi kullanımının finansal oranları ne şekilde etkilediğine ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte konu üzerine yapılan bazı çalışmalar bulunmakta olup bu çalışmalar kısaca aşağıda özetlenmiştir.

Yücel, Adiloğlu ve Öz (2024) BİST 100’de yer alan ve geçerli para birimi TL dışında bir döviz olan işletmeleri incelemişlerdir. Bu işletmelerin geçerli para birimi belirlemedeki gerekçelerine yer verilen araştırmada, finansal tabloların hangi para biriminde hazırlanmasına gerektiğine ilişkin örnek vererek bir tartışma yapmışlardır.

Gergerli (2021) Türkiye’de hayvansal yem üretim sektöründe faaliyet gösteren ve faaliyetlerinde büyük oranda ABD Doları kullanan bir işletmenin TL cinsinden hazırlanmış finansal sonuçları ile önce fonksiyonel para birimine daha sonra ise tekrar TL’ye dönüştürülmüş sonuçlarını karşılaştırmıştır.

Çayırılı (2020) TMS 21’i incelemiş ve geçerli para birimini kavramsal olarak açıklamıştır.

Khil, Park ve Han (2020) Kore’de faaliyet göstermekte olan ulaşım ve üretim işletmelerinin maruz kaldıkları kur riskini geçerli para birimi çerçevesinde değerlendirmişler ve yabancı para çevrim farklarının incelemesini yapmışlardır.

Deniz (2018) Pegasus Havayolları’nın TL yerine geçerli para birimi olan ABD Doları cinsinden raporlama yapmasını incelemiştir.

Atılğan Sarıdoğan (2016) tezinde bir işletmenin mali tablolarını fonksiyonel para birimine dönüştürme ve raporlama para birimine çevrim işlemlerini yaparak fonksiyonel para birimi seçiminin mali performansa etkisi incelemiştir.

Revsine (1984) geçerli para birimi seçiminin temellerini 3 farklı işletme örneğiyle açıklamıştır.

3. Geçerli Para Birimi

İşletmeler faaliyet gösterdikleri ülkenin para birimini kullanarak muhasebe kayıtlarını tutmak zorundadırlar ancak artan dış ticaret nedeniyle farklı para birimleri kullanarak da çok sayıda işlem yapmaktadırlar (Ağsakal ve Baral, 2016).

İşletmeler farklı para birimlerinde hammadde ve ticari mal alımı yapma, borçlanma ya da satış yapma gibi işlemlere ek olarak farklı ülkelerde faaliyet gösteren işletmelere sahip olma şeklinde yatırımlar nedeniyle de döviz cinsinden işlemler gerçekleştirmektedirler. Bu tür işlemlerin doğası dikkate alınarak doğru zamanda ve doğru kurla değerlendirilmesi, işletmelerin gerçek finansal durumunun yansıtılması ve hem iç hem de dış paydaşların doğru şekilde bilgilendirilmesi açısından çok büyük önem taşımaktadır.

Geçerli para birimi, “*işletmenin faaliyet gösterdiği temel ekonomik çevrenin para birimi*” olup geçerli para biriminin belirlenmesinde dikkate alınacak kriterler TMS 21’de belirlenmiştir. Geçerli para birimi tespitini yaparken işletmeler öncelikle sundukları mal ve hizmetlerin satış fiyatlarını en çok etkileyen para birimi ile rekabet unsurları ve yasal düzenlemeleriyle mal ve hizmetlerin fiyatlarına etki eden ülkenin para birimlerini göz önüne alırlar. Bunlara ek olarak mal ve hizmetlere ilişkin işçilik, hammadde ve diğer maliyetlerin oluşmasını en çok etkileyen ya da bu maliyetlerin ödenmesinde kullanılan para birimi de geçerli para biriminin belirlenmesinde dikkate alınması

gereken kriterlerdendir. Ayrıca işletmelerin finansal faaliyetleri sonucunda elde ettikleri fonların para birimi ya da işletme faaliyetlerinden doğan tahsilatların gerçekleştiği para birimi de geçerli para biriminin belirlenmesinde kanıt niteliği taşımaktadır. Bu maddelerdeki kriterler bir işletmenin faaliyetlerinden yola çıkarak geçerli para birimini saptamasında kullanılır. Ancak bu göstergeler dikkate alındığında işletmenin geçerli para birimini belirlemek hala kolay değilse, işletme yönetimi temel işlemlerin, olayların ve koşulların ekonomik etkilerini göz önüne alarak geçerli para birimi konusunda bir yargıya varabilir (TMS 21). Ancak burada dikkat çekilmesi gereken konu, her ne kadar geçerli para biriminin belirlenmesi ifadesi kullanılsa da aslında bunun bir seçim değil, işletmelerin doğru raporlama yapabilmesi için bir gereklilik olduğudur (Mert, Duyar ve Özçelik, 2019).

Geçerli para biriminin belirlenmesinden sonra işletme için temel oluşturan işlemler, olaylar ve koşullarda değişiklik olması durumunda, geçerli para birimi değiştirebilir. Geçerli para biriminin değiştirilmesi durumunda, bu değişiklikten doğan etki ileriye doğru muhasebeleştirilir. Başka bir ifade ile değişim tarihindeki döviz kurları kullanılarak çevrim yapılır ve ortaya çıkan farklar, parasal olmayan kalemlerin tarihi maliyetlerinin bir unsuru olarak dikkate alınır (TMS 21).

İşletmelerin muhasebe kayıtlarını tuttukları para birimi ile geçerli para birimlerinin farklı olması durumunda yıl sonunda çevrim işlemi yapılması gerekir. Bu çevrimlerde kullanılacak olan kurlar standartta şu şekilde belirtilmiştir (TMS 21):

“(a) Yabancı para parasal kalemler kapanış kurundan çevrilir;

(b) Tarihi maliyet cinsinden ölçülen yabancı para birimindeki parasal olmayan kalemler işlem tarihindeki döviz kuru kullanılarak çevrilir ve

(c) Gerçeğe uygun değerden ölçülen yabancı para birimindeki parasal olmayan kalemler gerçeğe uygun değer in ölçüldüğü tarihteki döviz kurları kullanılarak çevrilir.”

Ancak çevrimde sadece bu kurları kullanmak yeterli olmayacak olup her bir kalem için ilgili bir standart varsa, söz konusu standartların da dikkate alınması gerekmektedir. Örneğin maddi duran varlıkların çevriminde öncelikle TMS 16 Maddi Duran Varlıklar standardı baz alınarak gerçeğe uygun değer ya da tarihi maliyet kullanımına ilişkin saptama yapılması, daha sonra ise TMS 21'e göre geçerli para birimine çevrilmesi gerekir. Benzer şekilde yabancı para çevrim işlemlerinden doğan kazanç ve kayıplar ortaya çıkması durumunda, ortaya çıkabilecek vergi etkileri TMS 12 Gelir Vergileri standardına göre muhasebeleştirilir (TMS 21).

4. Örnek Şirket İncelemesi

Çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren, halka açık olmayan ancak bağımsız denetime tabi olduğu için Türkiye Muhasebe Standartları/Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na uygun şekilde finansal tablolarını hazırlayan bir üretim işletmesinin verileri analiz edilmiştir. Çalışmaya konu işletmenin resmi kayıtları TL cinsinden tutulmaktadır ancak TMS 21 kapsamında değerlendirildiğinde geçerli para birimi Euro olarak belirlenmiştir. İşletmenin hammadde alımlarının, satışlarının ve banka

kredilerinin çok büyük bir kısmı Euro olarak gerçekleşmektedir. Bu nedenle bağımsız denetimden geçen finansal tabloları Euro olarak hazırlanmakta ancak TL olarak raporlanmaktadır. Çalışma kapsamında hem Euro hem de TL olarak hazırlanan finansal tabloları incelenmiş ve iki tablo setindeki veriye dayanarak seçili finansal oranlar hesaplanmış ve karşılaştırılmıştır.

Bu karşılaştırma sonucunda ortaya konan farklarla, eğer işletme geçerli para birimi belirlemesini doğru bir şekilde yapmamış olsaydı finansal oran sonuçlarının nasıl yanıltıcı olabileceği gösterilmiştir.

4.1. Şirket Hakkında Genel Bilgiler

Çalışmaya konu şirket hazır giyim alanında faaliyet göstermekte olup bir üretim işletmesidir. Halka açık olmamasına rağmen uzun yıllar ihtiyari olarak bağımsız denetim hizmeti almış olan işletme, son yıllarda Kamu Gözetimi Kurumu tarafından belirlenmiş olan eşik değerleri aştığı için zorunlu bağımsız denetime tabidir. Çoğunluğu Euro cinsinden tutarlarla alınan hammaddelerin (ördürölüp kumaş haline gelecek olan iplik, hazır kumaş vb) kesim, dikim ve paketlenmesi aşamaları sonrasında mamuller satışa hazır hale gelmektedir. İşletmenin müşterilerinin büyük bir çoğunluğu Avrupa'da olduğu için satışlarının yaklaşık %80-%85'i Euro cinsinden gerçekleşmektedir. Aynı zamanda şirketin yüksek miktarda kredi borcu da bulunmakta olup bu borçlanmaların da büyük bir kısmı Euro cinsindendir. Bu bilgiler ışığında işletmenin geçerli para birimi Euro olarak belirlenmiş olup her yıl güncel durum gözden geçirilerek koşulların değişip değişmediği gözlemlenmektedir.

Şirket dönem içerisinde kayıtlarını sadece TL olarak tutmakta olup yıl sonunda Euro cinsinden finansal tablo düzenlemesi yaparken çevrim işlemi yapmaktadır. Bu çevrimi yaparken ilk olarak bilanço kalemleri parasal ve parasal olmayan kalemler olarak ayrımına tabi tutulur. Parasal varlıklar ve yükümlülükler ilgili yılın kapanış kuruyula, parasal olmayan varlıklar ve yükümlülükler ise işlem tarihindeki tarihi kurlarla Euro'ya çevrilir. Gelir tablosu kalemlerinin çevrimi ise ortalama kurlarla yapılmaktadır. Farklı kurların kullanılmasından dolayı finansal durum tablosunun aktif toplamı ve pasif toplamı arasındaki fark ise yabancı para çevriminden doğan kur farkı olarak gelir tablosuna yansıtılmaktadır.

4.2. Veri Toplama ve Kullanılan Finansal Oranlar

İşletmelerin performanslarını analiz etmekte kullanılan çeşitli oranlar bulunmaktadır ve bu oranlar yapılan analizlerin türüne göre sayıca artabilir ya da azalabilir. Altman (1968) çalışmasında kullandığı oranları literatürdeki popülerliğine ve çalışması ile olan ilgisine göre seçmiş ayrıca çalışma özelinde yeni oranlar geliştirmiştir. Sueyoshi (2003) daha geniş bir yelpazeden yaklaşarak daha fazla sayıda oranı gruplar halinde analiz etmiştir. Bu araştırmada ise bu iki çalışmada kullanılmış olan oranlar bir araya getirilmiştir. Ayrıca işletmenin yüksek tutarlı kredileri göz önüne alınarak, önemli bir gösterge olması nedeniyle Net Finansal Borç/Özkaynak oranı da eklenmiş ve oranlar karlılık, likidite ve borç ödeme gücü başlıkları altında gruplandırılmıştır.

Şirketin 2020-2023 yıllarına ilişkin Euro ve TL cinsinden finansal tabloları temin edilmiş ve bu tablolar kullanılarak yapılan hesaplamalar sonucunda Tablo 1’de yer alan oranlar hesaplanmıştır.

Tablo 1: Kullanılan Finansal Oranlar

Karlılık

FAVÖK Marjı	FAVÖK/Toplam Hasılat
Aktif Karlılığı	Vergi Öncesi Kar/Toplam Varlıklar
Geçmiş Yıllar Karları/Zararları/Toplam Varlıklar	Geçmiş Yıllar Karları/Zararları/Toplam Varlıklar
Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Toplam Varlıklar	Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Toplam Varlıklar
Net Kar Marjı	Net Kar/Hasılat
Özkaynak Karlılığı	Net Kar/Özkaynaklar

Likidite oranları

Cari Oran	Dönen Varlıklar/Kısa Vadeli Yükümlülükler
Net İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar	Net İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar

Borç ödeme gücü

Borç/Özkaynak oranı	Toplam Borçlanmalar/Özkaynaklar
Faiz Karşılama Oranı	FVÖK/Finansman Gideri
Uzun Vadeli Borç/Özkaynak Oranı	Uzun Vadeli Borç/Özkaynak Oranı
Net Finansal Borç/Özkaynak	(Kısa Vadeli Krediler+Uzun Vadeli Krediler-Nakit ve Menkul Kıymetler)/Özkaynaklar

Çalışmada kullanılan oranlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

a Karlılık Oranları

- FAVÖK (Faiz, Amortisman ve Vergi Öncesi Kar) Marjı: Finansman, amortisman ve vergi gideri gibi faaliyetlerle ilgili olmayan kararların etkisini hariç tutan FAVÖK ve FAVÖK marjı işletme kararlarının etkisini yansıtan bir orandır (Adiloğlu ve Vuran, 2017).
- Aktif Karlılığı (Return on Assets – ROA): Bir işletmenin varlıklarını kullanarak gelir üretme kapasitesine ilişkin bir gösterge olup özellikle varlık yoğun işletmelerin üretim kapasitelerini koruma güçlerine ilişkin de bilgi sunmaktadır (Pandey ve Diaz, 2019).
- Geçmiş Yıllar Karları/Zararları/ Toplam Varlıklar (Retained Earnings/Total Assets): İşletmelerin faaliyet gösterdikleri süre ile yakından ilişkili olan bu oran, işletmenin yıllar içinde elde ettiği kümülatif kar/zararlarına dair bilgi sunmaktadır. Uzun yıllar boyunca faaliyet gösteren işletmelerde yüksek olması beklenmektedir (Altman, 1968).
- Faiz ve Vergi Öncesi Kar (FVÖK) Marjı: FAVÖK’e benzer şekilde bu oran da işletmenin operasyonlarıyla ilgili olmayan kararlarının etkisini hariç tutan bir oran olup amortisman ve itfa paylarının etkisini de dikkate alması ile farklılaşmaktadır.

- Net Kar Marjı: En önemli karlılık oranlarından birisi olan net kar marjı, işletmelerin maliyetlerini ne kadar iyi yönetebildiklerine ilişkin bir gösterge olup elde edilen hasılatın ne kadarının kar olarak işletmeye kaldığını gösterir (Needles, Powers, Crosson, 2014).
- Özkaynak Karlılığı: Bir işletmenin sahipleri için yeterince kar elde edip etmediğini gösteren önemli oranlardan birisidir (Needles, Powers, Crosson, 2014).

b Likidite

- Cari Oran: Cari varlıkların, cari yükümlülüklerle bölünmesiyle elde edilen bu oran işletme sermayesi ile yakından ilgilidir (Needles, Powers, Crosson, 2014).
- Net İşletme Sermayesi/ Toplam Varlıklar: Bir işletmenin toplam varlıklarının likiditesi hakkında bir gösterge olan bu oran, takip eden dönemlerde faaliyet zararı raporlayan işletmelerde cari varlıkların toplam varlıklar içerisindeki payı düşüşe geçtiğinden kötü finansal gidişin önemli göstergelerinden birisi olarak kullanılabilir (Altman, 1976, 594).

c Borç Ödeme Gücü

- Borç/Özkaynak Oranı: Borç verenler tarafından sağlanan varlıklar ile hissedarlar tarafından sağlanan varlıkların karşılaştırılmasına olanak sağlayan bir oran olup işletmelerin finansal riskleri hakkında bilgi vermektedir (Needles, Powers, Crosson, 2014).
- Faiz Karşılama Oranı: Bir işletmenin var olan borçlarının faizlerini, faiz ve vergi öncesi karı ile karşılama gücünü gösteren bir orandır (Sueyoshi, 2005).
- Uzun Vadeli Borç/ Özkaynak Oranı: Bir yıldan uzun süreli yükümlülükler ile özkaynakların karşılaştırıldığı, sermayeye ilişkin bir orandır (Sueyoshi, 2005).
- Net Finansal Borç/ Özkaynak: Bu oranın hesaplanmasında kullanılan net finansal borç, kısa ve uzun vadeli kredilerin toplamından nakit ve menkul kıymet gibi likiditesi çok yüksek varlıkların çıkarılması ile elde edilmektedir. Borç/Özkaynak oranından farklı olarak, finansal borçlar ile özkaynaklar karşılaştırılmakta ve özellikle kredi tutarı yüksek olan işletmelerin finansal analizlerinde önemli bir veri sunmaktadır.

4.3. Araştırma Bulguları ve Tartışma

Hesaplanan oranların yıllara ve para birimlerine göre sonuçlarına Tablo 2'de yer verilmekte olup tablo ilk incelendiğinde TL ve Euro cinsinden hesaplanan oranlar arasındaki farkların yıllara göre artmakta ve azalmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu artış veya azalışların oranları yıllar arasında farklılık göstermekte olup nedeninin çalışmaya konu yıllardaki kur değişimleri olduğu çıkarımında bulunulmuştur. Bu etkinin daha iyi anlaşılması için TL/Euro kurunun 2020-2023 yıllarındaki en düşük-en yüksek, ortalama ve dönemsonu değerleri Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 2: Hesaplanan Finansal Oranlar

Karlılık	31.12.2023		31.12.2022		31.12.2021		31.12.2020	
	TL	Euro	TL	Euro	TL	Euro	TL	Euro
FAVÖK Marjı	-%5,20	%11,20	%11,07	%10,54	%5,44	%7,87	%12,71	%11,77
Aktif Karlılığı	-%15,04	-%0,31	%5,73	%4,57	-%0,82	%1,59	%4,66	%3,50
Geçmiş Yıllar Karları/Zararları/ Toplam Varlıklar	%8,58	%29,31	%3,62	%23,83	%9,97%	%30,98	%12,36	%30,21
FVÖK Marjı	-%9,16	%4,29	%8,71	%7,22	%1,53	%4,12	%7,47	%6,08
Net Kar Marjı	-%20,73	%4,54	%7,99	%7,47	-%3,71	-%1,27	%4,00	%3,06
Özkaynak Karlılığı	%221,78	%9,08	%60,40	%21,98	-%33,41	-%3,90	%16,29	%7,19
Likidite								
Cari Oran	0,64	1,12	0,95	0,95	1,24	1,24	1,19	1,19
Net İşletme Sermayesi/ Toplam Varlıklar	-0,32	0,07	-0,04	-0,03	0,15	0,11	0,12	0,10
Borç Ödeme Gücü								
Borç/Özkaynak Oranı	-12,98	1,87	5,70	1,94	8,55	2,02	3,38	1,74
Faiz Karşılama Oranı	-1,56	0,93	2,92	2,72	0,65	1,63	2,66	2,35
Uzun Vadeli Borç/ Özkaynak Oranı	-2,05	0,26	0,87	0,30	2,64	0,62	0,67	0,35
Net Finansal Borç/ Özkaynak	-4,75	0,70	2,80	0,95	2,40	0,57	0,51	0,26

Görüleceği üzere özellikle 2023 yılında hem en düşük ve en yüksek kur arasındaki fark çok açılmış hem de bu durumun bir sonucu olarak ortalama kur hem en düşük ve en yüksek kurdan hem de dönemsonu kurundan uzak bir noktada gerçekleşmiştir.

Bu bilgiler ışığında özellikle 2023 yılındaki önemli kur değişimlerinden kaynaklı olarak Euro ve TL olarak hazırlanmış olan finansal tablolardan elde edilen oranlar arasında önemli farklar olması beklenmiş ve bu durum test edilmiştir.

Tablo 3: Yıllara Göre Kur Değişimleri (TL/Euro – Efektif Satış)¹

	2020	2021	2022	2023	2020-2021	2021-2022	2022-2023
					Değişim Oranı	Değişim Oranı	Değişim Oranı
En düşük kur	6,5213	8,4019	14,917	19,7395	%28,84	%77,54	%32,33
En yüksek kur	10,046	19,7143	19,9446	32,7526	%96,24	%1,17	%64,22
Yıllık ortalama kur	8,0422	10,4875	17,4131	25,7213	%30,41	%66,04	%47,71
Dönemsonu kuru	9,0241	14,7088	19,9175	32,7526	%62,99	%35,41	%64,44

Farklı para birimlerine göre oranlar aşağıda gruplara göre yorumlanmıştır.

4.3.1. Geçerli Para Birimi Kullanımının Karlılık Oranları Üzerindeki Etkisi

Karlılık oranlarının yıllara göre değişimi ve aynı yıllar için farklı para birimlerine göre hesaplanan oranlar arasındaki değişimlerin yüzdeleri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4: Hesaplanan Finansal Oranların Para Birimlerine Göre Değişim Oranları

Karlılık	31.12.2023		2023 yılı		31.12.2022		2022 yılı		31.12.2021		2021 yılı		31.12.2020		2020 yılı	
	TL	Euro	değişim yüzdeleri		TL	Euro	değişim yüzdeleri		TL	Euro	değişim yüzdeleri		TL	Euro	değişim yüzdeleri	
FAVÖK Marjı	%-5,20	%11,20	%146		%11,07	%10,54	-%5		%5,44	%7,87	%31		%12,71	%11,77	-%8	
Aktif Karlılığı	%-15,04	-%0,31	-%4702		%5,73	%4,57	-%26		-%0,82	%1,59	%151		%4,66	%3,50	-%33	
Geçmiş Yıllar Karları/ Zararları/Toplam																
Varlıklar	%8,58	%29,31	%71		%3,62	%23,83	%85		%9,97	%30,98	%68		%12,36	%30,21	%59	
FVÖK Marjı	-%9,16	%4,29	%313		%8,71	%7,22	-%21		%1,53	%4,12	%63		%7,47	%6,08	-%23	
Net Kar Marjı	-%20,73	%4,54	%557		%7,99	%7,47	-%7		-%3,71	-%1,27	-%191		%4,00	%3,06	-%31	
Özkaynak Karlılığı	%221,78	%9,08	-%2.342		%60,40	%21,98	-%175		-%33,41	-%3,90	-%756		%16,29	%7,19	-%127	
Likidite																
Carit Oran	0,64	1,12	%42		0,95	0,95	%0		1,24	1,24	%0		1,19	1,19	%0	
Net İşletme Sermayesi/ Toplam Varlıklar	-0,32	0,07	%598		-0,04	-0,03	-%29		0,15	0,11	-%34		0,12	0,10	-%22	
Borç Ödeme Gücü																
Borç/Özkaynak Oranı	-12,98	1,87	%794		5,70	1,94	-%194		8,55	2,02	-%322		3,38	1,74	-%94	
Faiz Karşılama Oranı	-1,56	0,93	%267		2,92	2,72	-%7		0,65	1,63	%60		2,66	2,35	-%13	
Uzun Vadeli Borç/ Özkaynak Oranı	-2,05	0,26	%891		0,87	0,30	-%194		2,64	0,62	-%322		0,67	0,35	-%94	
Net Finansal Borç/ Özkaynak	-4,75	0,70	%781		2,80	0,95	-%194		2,40	0,57	-%322		0,51	0,26	-%94	

Tablo incelendiğinde beklendiği üzere 2023 yılında Euro ve TL olarak hesaplanan karlılık oranlarının önemli derecede farklılaştığı görülmektedir. Oranlar ayrı ayrı aşağıda yorumlanmıştır.

- FAVÖK Marjı: Euro ve TL cinsinden hesaplamalar karşılaştırıldığında değişimlerin 2023 yılından 2020 yılına kadar sırasıyla %146, %5, %31 ve %8 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2023 yılında Euro cinsinden %11,20 olan oranın TL cinsinden – %5,20 olduğu (%146 değişim) olduğu dikkat çekersen, 2020 ve 2022 yıllarında sırasıyla – %8 ve – %5 farklılaşma gözlemlenmiştir. 2023'e kıyasla daha az ancak 2020 ve 2022'ye göre daha çok kur hareketinin çok olduğu 2021 yılında da iki para birimine göre sonuçlar farklılık göstermektedir (%31). Bu sonuçlardan yola çıkarak işletmenin faaliyetleri ağırlıklı olarak Euro iken TL raporlama yapılırsa işletmenin karlılığının yeterince yansıtılamayacağı ve kur etkisinin işletmenin zarar etmiş gibi görünmesine neden olacağı şeklinde bir çıkarım yapmak mümkündür.
- Aktif Karlılığı: Euro ve TL cinsinden hesaplamalar karşılaştırıldığında 2023 yılında Euro cinsinden – %0,31 olan oranın TL cinsinden – %15,04 olduğu (-%4.702 değişim) olduğu görülmektedir. 2023 yılına kıyasla daha az olmasına karşın yüksek kur hareketinin olduğu 2021 yılında da iki para birimine göre sonuçlar TL cinsinden – %0,82, Euro cinsinden %1,59 olarak önemli bir farklılık göstermektedir (%151). Buna karşılık kur hareketlerinin az olduğu 2020 ve 2022 yıllarında sırasıyla %33 ve %26 farklılaşma gözlemlenmiştir. Vergi öncesi kar kullanılarak yapılan bu oran hesaplaması da FAVÖK marjı gibi işletmenin faaliyetlerinin gerçekleştiği para biriminden etkilenmektedir. Varlıkların doğru tutarda gösterilmesine ek olarak işletmenin faaliyetleri ağırlıklı olarak Euro iken TL raporlama yapılırsa işletmenin karlılığının yeterince yansıtılamayacağı ve kur etkisinin işletmenin zarar etmiş gibi görünmesine neden olacağı ve oranın gerçek durumundan daha kötü görüneceği gözlemlenmiştir.
- Geçmiş Yıllar Karları/Zararları/ Toplam Varlıklar: Hesaplama geçmiş yıllara ilişkin birikmiş karların/zararların da dikkate alınması nedeniyle bu oran sadece cari yılın kur değişimlerinden etkilenmemekte, önceki yılların da kümülatif etkisini yansıtmaktadır. Bu kapsamda incelendiğinde, oranlar TL ve Euro cinsinden hesaplanmaları durumunda farklı çıkmakla birlikte, farklılaşma oranları yıllar arasındaki kur farkı dalgalanmalarını yansıtır şekilde değildir. 2020 yılından 2023 yılına kadar oranların TL ve Euro değerlerindeki değişim sırasıyla %59 (TL: %12,36, Euro: %30,21), %68 (TL: %9,97, Euro: %30,98), %85 (TL: %3,62, Euro: %23,83) ve %71 (TL: 8,58, Euro: 29,31)'dir. Bu değişimlerden çıkan diğer bir sonuç da, önceki iki oran değerlendirmesi ile tutarlı olarak, bu işletme özelinde geçerli para birimi işletmenin karlılığını daha yüksek raporlamakta (kur farkından kaynaklı kambiyo zararı gerçekleşmediği için) bu nedenle oranlar Euro cinsinden daha olumlu sonuçlar vermektedir.
- Faiz ve Vergi Öncesi Kar (FVÖK) Marjı: FVÖK ve toplam varlıklar kullanılarak yapılan bu hesaplanan sonucu da geçerli para biriminin gelir tablosu kalemleri üzerindeki pozitif yansımaları göstermektedir. Önceki oranlarla tutarlı olarak kur değişimlerinin yüksek olduğu 2021 ve 2023 yıllarında FVÖK marjı oranları Euro cinsinden daha olumlu sonuçlar vermektedir.

- Net Kar Marjı: Gelir tablosu unsurları olan net kar ve net satışlar tutarlarının kullanılması ile elde edilen net kâr marjı da kur hareketlerinin çok olduğu yıllarda önemli farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıkların sebebi, geçerli para birimi kullanımında kur değişimlerinin sonucu olan kambiyo zararlarının elimine edilmesidir. Euro cinsinden oranlar 2020-2023 arası dönem için sırasıyla – %31 (TL: %4, Euro: %3,06), – %191 (TL: – %3,71, Euro: – %1,27), – %7 (TL: %7,99, Euro: %7,47) ve %557 (TL: – %20,73, Euro: %4,54) oranlarında değişmiştir.
- Özkaynak Karlılığı: Net karın özkaynak toplamına bölünmesi ile edilen bu oran da cari yılın kur değişimi kadar önceki yılların kur değişiminden de etkilenmektedir (özkaynak tutarı önceki yılların etkisini de barındırdığı için). İncelenen tüm yıllarda Euro cinsinden oranlar TL cinsinden oranlara göre daha düşük çıkmış olup işletmenin finansal durumu hakkında negatif bir görüntü oluşturmıştır.

4.3.2. Geçerli Para Birimi Kullanımının Likidite Oranları Üzerindeki Etkisi

Karlılık oranlarının yıllara göre değişimi ve aynı yıllar için farklı para birimlerine göre hesaplanan oranlar arasındaki değişimlerin yüzdeleri Tablo 4'te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde Euro ve TL cinsinden hesaplanan likidite oranlarının çok farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri hesaplamalarda kullanılan kalemlerin çoğunlukla parasal kalemlerden oluşmaları ve bu nedenle kur farkı etkisinin tüm unsurları (hesaplama da kullanılan pay ve payda) aynı oranda etkilenmesi olarak gösterilebilir. Likidite oranları ayrı ayrı aşağıda yorumlanmıştır.

- Cari Oran: İşletmenin dönen varlık kalemleri incelendiğinde nakit ve nakit benzerleri, ticari alacaklar, diğer alacaklar, stoklar, peşin ödenmiş giderler ve diğer dönen varlıklar kalemlerinin yer aldığı; kısa vadeli yükümlülükleri incelendiğinde ise kısa vadeli borçlanmalar, uzun vadeli borçlanmaların kısa vadeli kısımları, kiralama işlemlerinden kaynaklanan yükümlülükler, ticari borçlar, çalışanlara sağlanan faydalar kapsamında borçlar, diğer borçlar, ertelenmiş gelirler, kısa vadeli karşılıklar ve diğer kısa vadeli yükümlülükler olduğu görülmektedir. Cari oranın Euro veya TL cinsinden hesaplanmasının 2020, 2021 ve 2022 yıllarında değişmediği ancak 2023 yılında değiştiği görülmüş olup detaylı incelendiğinde bu değişimin peşin ödenmiş giderler ve stok değerlemesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Örneğin, önceki yıllarda dönem sonunda bulunan stokların dönemsonuna doğru alınması nedeniyle dönemsonu kurundan Euro'ya çevrimi yapılırken, 2023 yılında stokların daha uzun süre beklediği tespit edilmiş ve bu nedenle alım tarihleri tespit edilerek ilgili tarihlerdeki kurlardan çevrim yapılmıştır. Bunun bir sonucu olarak da diğer yıllardan farklı olarak kullanılan kurun değişimi dolayısıyla oran da değişmiştir.
- Net İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar: Önceki likidite oranlarından farklı olarak bu hesaplamada duran varlıklar da dikkate alınmaktadır. Bunun bir sonucu olarak maddi ve maddi olmayan duran varlıkların Euro değerlerinin satın alındıkları tarihteki kurlar kullanılarak belirlenmesinin yarattığı farklar doğmaktadır. Toplam varlıklar tutarının kur etkisinden arındırılması nedeniyle önceki likidite oranlarından farklı olarak Euro ve TL cinsinden finansal tablolar baz alınarak hesaplanan rasyoların sonuçları aynı değildir. Ayrıca net işletme sermayesinin 2023 yılında Euro

cinsinden pozitif iken TL cinsinden negatife döndüğü görülmekte olup bu durumun nedeni işletmenin kısa vadeli kredi borçlarının artmasıdır. Kredi tutarının Euro cinsinden artışına kur etkisi de eklendiğinde TL olarak yapılan hesaplamada işletmenin kısa vadeli yükümlülüklerinin tutarı, dönen varlık tutarından yüksek olarak gerçekleşmiştir.

4.3.3. Geçerli Para Birimi Kullanımının Borç Ödeme Gücü Oranları Üzerindeki Etkisi

Borç ödeme gücü oranlarının yıllara göre değişimi ve aynı yıllar için farklı para birimlerine göre hesaplanan oranlar arasındaki değişimlerin yüzdeleri Tablo 4'te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde beklendiği üzere 2023 yılında Euro ve TL olarak hesaplanan borç ödeme gücü oranlarının önemli derecede farklılaştığı görülmektedir. Oranlar ayrı ayrı aşağıda yorumlanmıştır.

Borç/Özkaynak Oranı: Sonuçlar incelendiğinden en dikkat çeken 2023 yılında negatif çıkan TL cinsinden borç/özkaynak oranıdır. Önceki oranlarda da görüldüğü üzere kur değişkenliklerinden doğan kambiyo zararlarının etkisi (kambiyo karı etkileri de bulunmaktadır) özkaynak tutarının negatife dönmesine sebep olmaktadır. Euro finansal tablolarda görülmeyen bu olumsuz tablo, sadece TL'ye çevrimde bu tür sonuçlar yaratmakta ve işletmenin özkaynaklarındaki erime sonucunda oranın negatif çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle 2023 yılında TL cinsinden – 12,98 olan borç/özkaynak oranı, Euro cinsinden 1.87'dir. Ancak diğer yıllar incelendiğinde de Euro cinsinden hesaplamalarda oranın hep daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak da işletmenin çok yüksek miktarda kredisi olması ve bu kredilerin orijinal para birimi cinsinden gösteriminde dönemsonu kurundan çevrimin etkisinden arındırılmış olması ilk neden olarak belirtilebilir. Bu durumun daha net anlaşılması için Tablo 5'te yıllara göre kredi tutarları, toplam yükümlülükler ve özkaynaklar Euro ve TL cinsinden verilmiş olup işletmenin kredi tutarlarındaki artış görülmektedir. Tablo incelendiğinde işletmenin özkaynak tutarının sadece TL cinsinden azaldığı (negatife döndüğü), Euro cinsinden ise arttığı yine tablodan çıkarılabilecek sonuçlar arasındadır.

Tablo 5: Yıllara Göre Özkaynak, Kredi ve Toplam Yükümlülükler ²

Bakiye	IFRS-TL 31-12-23	IFRS-Euro 31-12-23	IFRS-TL 31-12-22	IFRS-Euro 31-12-22	IFRS-TL 31-12-21	IFRS-Euro 31-12-21	IFRS-TL 31-12-20	IFRS-Euro 31-12-20
Kısa vadeli yükümlülük	2.816,816,870	86.492,782	1.601,063,832	80.314,616	812.659,110	53.865,931	502.608,733	55.796,437
Uzun vadeli yükümlülük	526,817,985	13.883,690	287.715,086	14.432,734	362.183,133	24.006,783	125.172,859	13.895,898
Özkaynak toplamı	(257.561,672)	53.692,704	331.362,713	48.891,968	137.389,162	38.473,356	185.778,545	40.064,196
Kısa vadeki krediler	996.005,846	30.587,128	832.896,461	41.780,820	136.694,003	9.060,563	171.248,270	19.010,898
Uzun vadeli krediler	392.471,339	12.090,418	234.692,780	11.772,960	307.668,630	20.393,368	99.849,671	11.084,679

² Tablodaki değerler işletmenin gizliliğini korumak adına küçük bir yüzde ile sonuçları değiştirmeyecek şekilde güncellenmiştir.

- Faiz Karşılama Oranı: Daha önce de açıklandığı üzere kur hareketlerinden kaynaklı olarak bazı yıllarda işletme TL cinsinden faiz ve vergi öncesi zarar açıklamıştır ancak Euro cinsinden finansal tablolar kur etkisinden arındırıldığından o tablolarda işletme karlı durumdadır. Bunun etkisi 2023 yılındaki faiz karşılama oranında da görülmektedir. TL cinsinden negatif çıkan oran (-1.56) Euro cinsinden pozitif (0.93) olarak hesaplanmıştır. Kur hareketlerinin az olduğu 2022 ve 2020 yıllarında TL ve Euro cinsinden oranlar arasındaki fark beklendiği üzere az iken, kur hareketinin görece çok olduğu 2021 yılında yine iki para birimindeki oranlar arasında önemli fark gerçekleşmiştir.
- Uzun Vadeli Borç/Özkaynak Oranı: Özkaynak tutarının kullanılması nedeniyle sadece cari yılın değil önceki yılların kur etkilerini de barındıran bu oran yine en çok 2023'te para birimleri arasında farklılaşmıştır. Daha önce de açıklandığı üzere kambiyo zararlarından dolayı negatife dönen özkaynak tutarı nedeniyle, bu oran da 2023 yılında TL cinsinden negatif olarak hesaplanmıştır. Buna karşılık kur etkisini içermeyen Euro cinsinden özkaynaklar pozitif tutarlı olduğu için oran da pozitif olarak hesaplanmıştır. Tablo 5'te de görüldüğü üzere işletmenin uzun vadeli borçlarının büyük bir çoğunluğu kredilerden oluşmakta olup Euro cinsinden bu kredilerin tutarı özkaynaklar ile karşılaştırıldığında işletme adına daha iyi sonuç vermektedir.
- Net Finansal Borç/Özkaynak: Özellikle kredi miktarı yüksek olan işletmeler için önemli bir gösterge olan bu oranda, kredi borçları (yüksek likiditeli varlıklar çıkarılarak) ile özkaynaklar karşılaştırılır. Özellikle bu işletme gibi kredi borçları Euro olan işletmelerin borçları TL'ye çevrilirken kur etkisi sonuçlar üzerinden önemli bir etki yapmaktadır. Özkaynak tutarı da önceki yıllardan gelen kümülatif kambiyo karı/zararını içerdiğinden TL ve Euro cinsinden oranlar arasında önemli miktarda farklar gerçekleşmiştir.

5. Sonuç

İşletmelerin birden fazla ülkede faaliyet göstermeleri ya da farklı para birimlerinde alış, satış, borçlanma ya da yatırım yapmaları döviz cinsinden işlemler yapmalarına neden olmaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren işletmeler muhasebe kayıtlarını TL cinsinden yapmak ve örneğin vergi beyannamesi gibi bildirimlerini de TL cinsinden sunmakla yükümlüdürler. Ancak TMS/IFRS'ye uygun finansal tablo hazırlayan işletmeler TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri'ni dikkate alarak geçerli para birimlerini belirlemek ve o para biriminde sunum yapmak durumundadırlar.

Bu çalışmada, Türkiye'de faaliyet göstermekte olan ancak faaliyetlerinin yoğunluklu olarak Euro cinsinden olması nedeniyle geçerli para birimi Euro olan bir işletmenin 2020-2023 arası dönemine ilişkin seçilmiş finansal oranlar hesaplanmıştır. Karlılık, likidite ve borç ödeme gücüne ilişkin veri sunan bu oranlar hem işletmenin TL cinsinden hem de Euro cinsinden finansal tabloları kullanılarak hesaplanmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Çalışmada geçerli para biriminin öneminin vurgulanması ve geçerli para birimi kullanılmaması durumunda işletmelerin likidite, karlılık ve borç ödeme güçlerine ilişkin rasyoların yanıltıcı sonuçlar doğurabileceğine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

Hesaplamasında gelir tablosu kalemleri veya gelir tablosu kalemleri kullanılarak hesaplanan bakiyeler kullanılan oranların iki para birimi cinsinden farklı sonuçlar verdiği görülmüştür. Bu durumun nedeninin dönem içerisindeki TL'ye çevrim işlemlerinden doğan kambiyo karı veya zararı bakiyeleri olduğu çıkarımında bulunulmuştur. Gelir tablosu sonuçlarını da etkileyen kambiyo etkisi kümülatif olarak özkaynaklar bakiyelerini de etkilediğinden, özkaynaklar tutarı kullanılarak hesaplanan oranlarda iki para birimi cinsinden farklı sonuçlar ortaya çıktığı görülmüştür.

Bununla birlikte bilanço kalemlerinde farkın görece az olduğu tespit edilmiştir. İşletme Türkiye'de faaliyet gösterdiğinden kayıtlarını TL olarak tutmakta ancak dönem sonlarında finansal tablo hazırlama sürecinde Euro'ye çevrimini yapmaktadır. Bu çevrim esnasında bilanço kalemleri öncelikle parasal ve parasal olmayan kalemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Parasal olan kalemler dönemsonu kuru kullanılarak çevrilirken parasal olmayan kalemler tarihi kur üzerinden çevrime tabi tutulmaktadır. Cari oran gibi çoğunluğu parasal kalemlerden oluşan bakiyeler üzerinden hesaplanan oranlarda Euro ve TL cinsinden sonuçlar arasında fark görülmemekte (hem pay hem de payda aynı kur ile çevrildiğinden) ancak parasal olmayan kalemlerin kullanıldığı oranlarda para birimlerinin sonuçları arasında farklar görülmektedir.

Çalışmada tespit edilen başka bir konu ise dönem içi kur değişimlerinin TL ve Euro cinsinden oranlar arasındaki farka etkisidir. 2023 ve 2021 yıllarında çok yüksek kur hareketleri gerçekleşmiştir. 2023 yılında en düşük kur 19,7395 iken en yüksek kur 32,7526 (fark oranı: %66), yıllık ortalama kur ise 25,7213 iken 2021 yılından en düşük kur 8,4019, en yüksek kur 19,7143 (fark oranı: %134) ve ortalama kur ise 10,4875'tir. Bu şekilde kur hareketlerinin çok olduğu yıllarda iki para biriminin sonuçları arasındaki fark daha yüksektir. 2022 ve 2020 gibi kur hareketlerinin daha az olduğu yıllarda sonuçlar arasındaki farklılaşma daha düşüktür. Bu durumun ana nedeni olarak dönem içi işlemlerde maruz kalınan kambiyo karları ve zararlarının tutarı gösterilebilir.

Çalışmada sadece bir işletmenin dört yıllık verisi karşılaştırılmış olup farklı işletmeler üzerinde de inceleme yapılmaması çalışmanın kısıtlarındandır. Aynı nedenle geçerli para birimi kullanımının işletmelerin oranları üzerinde nasıl bir etki yapacağı (pozitif mi negatif mi) yönünde bir sonuç da vermez. Çünkü işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektör, işletmeye özgü durumlar gibi etkenler nedeniyle diğer işletmelerde farklı sonuçlar tespit edilebilir. İşletme halka açık olmadığı için piyasa fiyatına ilişkin oranlar da hesaplanmamış ve analiz edilmemiştir. Gelecekteki çalışmalarda halka açık bir işletmenin incelenmesi ile o oranlar hakkında da sonuçlar ortaya konabilir.

Çalışmanın araştırma kapsamına giren işletmede hem hammadde alışlarında hem de satışlarda Euro'nun yoğunluklu olarak kullanılması ve yüksek miktardaki banka borçlarının da çoğunluğunun Euro cinsinden olması nedeniyle geçerli para birimi Euro olarak belirlenmiştir. İşlem ve borçlanma durumu farklı olan işletmelerde de benzer sonuçların çıkıp çıkmayacağının araştırılması da gelecekte yapılabilecek ve faydalı olacak çalışmalardandır.

Finansal Destek

Bu çalışma için herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

Kaynakça

- Adiloğlu, B., & Vuran, B. (2017). The importance of EBIT – EBITDA disclosure in annual reports: A comparison from Turkey. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 397-405. <https://doi.org/10.24289/ijsser.284252>.
- Ağsakal, A., & Baral, G. (2016). Dış ticaret işlemlerinin TMS 21 kur değişim etkileri standardına göre muhasebeleştirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 262-277.
- Altman, E.I. (1968). Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy. *The Journal of Finance*, 23(4), 589-609.
- Atılğan Sarıdoğan, A. (2016). İşletmelerde fonksiyonel para biriminin seçimi ve mali performansın ölçülmesindeki rolü, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- Bartov, E. (1997). Foreign currency exposure of multinational firms: accounting measures and market valuation. *Contemporary Accounting Research*, 14(4), 623-653.
- Bogicevic, J., (2013). Accounting implications of foreign currency transactions translation and hedging. *Ekonomski Horizonti*, 15(2), <http://Www.Horizonti.Ekfak>.
- Çayırılı, Ö. (2020). TMS 21 – Kur değişiminin etkileri: kavramlar ve ilgili sorunlar, <https://Ssrn.Com/Abstract=3519984>.
- Deniz, E. A. (2018). IAS 21 -The effects of changes in foreign exchange rates-an example of Pegasus. *Pressacademia Procedia*, 7, 437-441.
- Diaz, J. F., & Pandey, R. (2019). Factors affecting return on assets of us technology and financial corporations. *Jurnal Manajemen Dan Kewirausahaan*, 21(2), 134-144. <https://doi.org/10.9744/jmk.21.2.134-144>
- Duangploy, O. & Owings, G. (1997), the compatibility of multi-currency accounting with functional currency accounting, *The International Journal of Accounting*, 32 (4), 437-58.
- Gray, Dahli. (1983). "Functional currency concept: flexibility, and comparability effects," *Woman C.P.A.*, 45(1), <https://Egrov.Olemiss.Edu/Wcpa/Vol45/Iss1/5>.
- Khil, M, Park, J.M. & Han, I. (2020). The impact of the functional currency system in Korea on the value relevance of foreign translation adjustments, *Korean Management Review*, 49(6), 1453-1473.
- Küçükgergerli, N. (2021). Fonksiyonel para biriminin (IAS 21) gelişmekte olan piyasalarda yer alan firmaların finansal tabloları üzerindeki potansiyel etkisinin analizi: türkiyede faaliyet gösteren örnek bir firma uygulaması. XVI. *International Balkan and Near Eastern Congress Series on Economics, Business and Management*. Ibaness.
- Mert, H., Duyar, G., & Özçelik, D. (2019). Kur farklarının mali tablolar üzerindeki etkileri ve TMS 21 doğrultusunda halka açık şirketlerde örnek uygulamaları. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 6(14), 43-57.
- Needles, B.E., Powers, M. & Crosson, S.V. (2013) *Principles of Accounting*, Cengage Learning, 12. Baskı, ISBN: 128560704X, 978.128.5607047.
- Revsine, L. (1984). The rationale underlying the functional currency choice, *The Accounting Review*, 59(3), 505-514.
- Sueyoshi, T. (2005). Financial ratio analysis of the electric power industry, *Asia-Pacific Journal of Operational Research*, 22(3), 349-376.
- TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri, 19.02.2025, https://Www.Kgk.Gov.Tr/Portalv2Uploads/Files/Dynamiccontentfiles/T%C3%Bcrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2018Seti/TMS/TMS_21_2018.Pdf

- Yıldız, F., İsmailoğlu Y., Toptan, M. & Yanık A. (2023). “The effect of foreign exchange differences on the statement of cash flow analytical study”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 144-162. <https://Doi.Org/10.34086/Rteusbe.1288822>.
- Yücel, G., Adiloglu, B., & Öz, M. (2024). Fonksiyonel para ve Türkiye uygulamaları. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 24(73), 123-134. <https://Doi.Org/10.55322/Mdbakis.1485646>.

Özgeçmiş

Çağla Demir Pali (Dr. Öğr.Üyesi), Yeditepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. 2018 yılında İstanbul Üniversitesi’nden Muhasebe Doktorasını almıştır. Denetim, risk yönetimi ve maliyet muhasebesi gibi alanlarda araştırmalar yapmaktadır. Çeşitli dergilerde yayınları yer almaktadır.